

**Wisconsin Veterans Museum
Research Center**

**Transcript of an
Oral History Interview with
Yong Neng Vue (Hmong)
Lao Army, Vietnam War.
February 2014**

Yong Neng Vue – Hmong Transcript

Tus tham nrog Txooj Neeb yog Ellen Brooks, lub 11 hlis, hnuv tim 14, 2014

Tus sau cov ntsiab lus, muab txhais, thiab muab sau yog Ximthoos Yaj, lub 2 hlis ntuj, 2015

Cov ntsiab lus

Txooj Neeb Vwj yog ib tug qub tub rog, uas muaj feem xyuam nrog npluav rog nyob hauv Nplog Teb. Nws pib ua tub rog thaum nws muaj kaum-ob xyoos. Ua ntej thaum nws mus ua tub rog, nws nyob nrog nws tsev neeg, lawv ua liaj ua teb noj. Nws mus kawm ntawv tau peb xyoos ua ntej mus ua tub rog. Vim rau qhov nws tseem hluas heev, thaum pib cov thawj coj tsis cia nws mus ntaus rog nyob pem hauv ntej tiam sis cia nws nyob nram qab. Nws lub luag hauj lwm yog ntim zaub mov, muas txwv thiab riam phom muab xa mus rau cov tub rog uas nyob pem hauv ntej. Txooj Neeb, nrog rau nws txiv thiab nws tus tij laug puav leej tau ua tub rog. Tom qab npluav rog xaus thaum xyoo 1975, nws tau ua cob fab sib ntaus sib tua mus ntxiv. Ob peb xyoos tom qab nws thiab nws tsev neeg hla dej mus rau Thaib Teb. Lawv tau mus nyob rau ob lub yeej thoj nam, Noom Qhais thiab Npab Vib Nais, ua ntej lawv tuaj rau teb chaws Asmeskas. Txooj Neeb zoo siab rau nws lub neej nyob hauv teb chaws Asmeskas vim rau qhov nws cov me nyuam muaj cij fim tau lub neej zoo dua li nws lub. Thaum nws nyuam qhuav tuaj, nws kuj tsis xav nyob, tiam sis tom qab ntawd nws kuj muaj kev kaj siab thiab txaus siab nyob lawm.

[Pib kev sib tham]

Ellen Brooks: Hnuv no yog hnuv Friday, lub 11 hlis, hnuv tim 14, 2014. Nov yog kev sib tham nrog Txooj Neeb Vwj, uas yog ib tug qub tub rog Hmong, uas tau ua tsov rog nyob rau npluav rog tsis muaj neeg paub nyob hauv Nplog teb. Qhov kev sib tham no yog tham nyob rau La Crosse. Tus sib tham nrog Txooj Neeb yog Ellen Brooks, thiab tus Txhais Lus los sis pab kev sib tham yog Ximthoos Yaj. Ces yog li no peb yuav pib thaum xub thawj, kom nws qhia peb txog thaum lub sij hawm yug nws thiab seb yug nyob rau qhov twg.

Tus Txhais Lus: Peb yuav pib ua ntej tham nug txog hais tias thaum koj niam koj txiv yug koj yug rau lub caij twg, xyoo twg, thiab rau qhov twg rau teb chaws twg? Koj piav me me txog qhov ntawd rau peb yom?

Txooj Neeb Vwj: As, niam txiv yug ces yug nyob rau Nplog teb tiam si lub zos ntawd mas, Nplog hu ua zos Thab Nij na. Ws, tiam sis mas tsis paub xyov Meskas hu li cas. Ws, nyob Xeev Khuam.

Tus Txhais Lus: Kuv niam kuv txiv yug kuv nyob rau Thab Nij, nyob rau Xeev Xias Khuam hauv Nplog teb.

Lub caij nyoog ntawd nev?

Txooj Neeb Vwj: Ws, lub caij nyoog uas twg?

Tus Txhais Lus: Li xyoo thiab hnuv li, koj rov qab hais li puag ta koj hais rau kuv xwb los tau mas?

Txooj Neeb Vwj: As, lub 6 hli vasthib yim '59.

Tus Txhais Lus: Lub 6 hli, hnuv tim 8 '59.

Ellen Brooks: Koj piav me ntsis puas tau txog thaum koj tseem yau thiab seb koj lub neej thaum koj tab tom loj hlob ntawd zoo li cas?

Tus Txhais Lus: Koj tham me ntsis txog thaum koj niam koj txiv yug koj los mus es koj xeev xwm los mus ntawd, nej lub neej uas nyob Nplog teb ntawd zoo li cas rau li cas?

Txooj Neeb Vwj: As, lam caj (txij thaum) yus xeev xwm los ua thab ham, ua ntej ntawd ces uas kuj yog ua noj ua haus nrog tej niam tej txiv ua noj ua haus rau ub rau no. Tag qhov ntawd ces, mus kawm me ntsis ntawv Nplog, peb xyoos xwb nawb, ntawv Nplog tsis tau kawm ntau nawb. Kawm hoob ib txog hoob peb xwb ces tag lawm mus ua rog lawm nawb.

Tus Txhais Lus: Ua ntej kuv mus ua thab ham, kuv nco qab hais tias kuv tsev neeg ua teb noj. Peb yeej ua txhua yam tsuav kom nrhiav tau noj tau haus. Thiab kuv kuj mus kawm ntawv tau peb xyoos, hauv tsev kawm ntawv Nplog. Kawm qheb ib mus txog qheb peb xwb ces tas lawm, cia li mus ua tham ham tom qab ntawd.

Txooj Neeb Vwj: Yog.

Ellen Brooks: Ces yog li ntawd koj mus ua thab ham thaum koj tseem yog me nyuam yaus? Koj xav tias koj muaj puas tsawv xyoo?

Tus Txhais Lus: Thaum koj pib tsov rog ntawd koj...

Txooj Neeb Vwj: Kab tias thaum ntawd kuv yeej tseem me nyuam yaus, me me nawb. Pab mas (tej zaum) li 12 xyoos xwb. Ws.

Tus Txhais Lus: Tej zaum kuv tsuas yob ib tug me nyuam yaus xwb. Tsuas muaj li 12 xyoos ntawd.

Ellen Brooks: Thaum koj mus ua thab ham ntawd koj lub luag hauj lwm yog dab tsi?

Tus Txhais Lus: Thaum koj pib tsov rog ntawd ne koj ua dab tsi xwb yog li na? Koj tseem me nyuam yaus.

Txooj Neeb Vwj: Tsov rog ntawd mas cov niam cov txiv, kuv txiv yog tus ntawd, (hais lus rau niam Txooj Neeb) yawg koj muaj kuv daim niag, hlob, kuv daim niag me nyuam ntawv kuv tso ntawm qhov rau kuv seb, ntawm koj na. Daim ko mas.

Kuv txiv yog tus saud, peb peb txiv tub ua thab ham tib si nawb. Ws, ces kuv tij laug, kuv tij laug yog tus no, ces sawv daws ua tsov rog Nplog nawb, ws daim no yog daim Nplog, yog Nplog daim uas...

Tus Txhais Lus: Npav thab ham pob?

Txooj Neeb Vwj: Npav thab ham tiag. Ws, tiam si daim koj yog kuv tij laug li. Kuv daim mas pawv lawm.

Niam Txooj Neeb: Nyob tim Nplog teb lawm. Wm.

Tus Txhais Lus: Auv, puas yog?

Niam Txooj Neeb: Lawv rov qab muab nws xa ntawm Vib Nais rau Nplog teb lawm.

Tus Txhais Lus: Ces kuv, kuv txiv thiab kuv tus tij laug puav leej ua thab ham. Nov yog kuv tij laug uas raug xa rov qab mus Nplog teb lawm. Daim no yog nws daim npav tub rog thaum lub caij ntawd.

Txooj Neeb Vwj: Hehehe (luag luag).

Ellen Brooks: Ces thaum koj yog ib tug tub rog uas hluas ntawd, koj cov dej num yog dab tsi xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum koj yog ib tug tus hluas es ua ib tug thab ham koj lub luag hauj lwm yog dab tsi? Lawv txib kom koj ua dab tsi xwb?

Txooj Neeb Vwj: Lub luag hauj lwm mas thaum yau ntawd mas lawv tsis tau pub mus nyob *nias-nab* (pem hauv ntej), lawv kom nyob *nias-lam* (nram qab). Ces mus uas niam no nrhiav, lawv nqa nqaij tuaj ces muab coj nqaij ntawd ntim nav. Muab ntim, muab cov mov ntim, ua siav siav ces xa rau thab ham noj.

Tus Txhais Lus: Vim rau qhov kuv tseem yau, lawv tsis muab kuv xa mus pem hauv ntej. Lawv kom kuv ntim zaub mov noj, mov thiab nqaij, mov siav thiab nqaij siav, muab npaj ntim ces xa mus rau pem hauv ntej.

Niam Ntxoov Neeb: Qhia (tias) koj nrog tus yawg tod nyob.

Txooj Neeb Vwj: Ws. Tus nai uas koos loos uas npas qhav (saib xyuas) cov thab ham uas yog tus nyob sab pem toj [taw tes rau ib daim duab] ws.

Tus Txhais Lus: Tus ntawd yog koj tus nai koj ua hauj lwm rau lov?

Txooj Neeb Vwj: Ws. Tus nais khu.

Tus Txhais Lus: Tus ntawd yog tus thawj coj. Peb tab tom taw tes rau ib daim duab nyob tim phab ntsa, taw rau tus txiv neej uas yog Txooj Neeb tus thawj coj.

Txooj Neeb Vwj: Tus ntawd hu ua Txooj Kuam Vwj.

Tus Txhais Lus: Txooj Kuam Vwj no lov?

Txooj Neeb Vwj: Ws

Tus Txhais Lus: Tus txiv neej uas hnav cev ris tsho thab ham nyob hauv daim duab lub npe hu ua Txooj Neeb Vwj.

Ellen Brooks: Koj puas tau mus kawm li?

Txooj Neeb Vwj: Kawm mas. Tiam sis (peb) tsuas yog cov nyob tom qab no ces kawm hauv khaib hauv xwb.

Tus Txhais Lus: Tau, kuv yeej tau kawm, tiam sis vim rau qhov peb yog cov nyob hauv khaib ces peb kawm hauv khaib, nrog rau peb cov dej num nyob hauv khaib xwb.

Ellen Brooks: Ces yog no qhov nej kawm ntawd ne muaj xws li dab tsi xwb?

Tus Txhais Lus: Nej kawm, lawv qhia nej kawm dab tsi xwb, yog nej kawm tom qab?

Txooj Neeb Vwj: Kawm sib tua ntag hos.

Tus Txhais Lus: Peb yeej kawm sib tua.

Txooj Neeb Vwj: Kawm sib tua, kawm txawb uas luj tem lau, tua cov npes plaub-caug, npas-zus-kas lau, kas-noos lau, rau-caum lau, no nav.

Tus Txhais Lus: Peb kawm sib tua. Peb kawm pov luj tem, kawm siv npas-zus-kas, kas-noos, rau-caum, npes.

Ellen Brooks: Thiab leej twg yog cov tuaj qhia nej?

Tus Txhais Lus: Leej twg yog cov tuaj qhia nej kawm ntawd?

Txooj Neeb Vwj: Thaum ntawd mas uas cov uas Thaib yeej tuaj qhia tau ib co nais khu (kws qhia) lawm, ces cov nais khu Hmoob ntawd qhia peb.

Tus Txhais Lus: Thaum lub sij hawm ntawd cov Thaib twb tuaj qhia tau ib co Hmoob lawm, ces cov Hmoob yog cov qhia peb.

Ellen Brooks: Puas muaj cov tub rog uas hluas hluas li koj thiab, los yog cov tub rog hluas hluas ntawd muaj tsawg?

Tus Txhais Lus: Thaum ntawd nej cov hluas hluas li koj es kaum-ob kaum-peb xyoos ntawd yeej muaj koj xwb los yeej muaj coob coob thiab?

Txooj Neeb Vwj: Coob nawb, Hmoob, Nplog tib si nawb.

Tus Txhais Lus: Yeej hluas tib yam li ntawd thiab?

Txooj Neeb Vwj: Tib yam. Cov loj ces nyob, sib tua tov, hos cov yau nyob tom qab no nrog cov laus no nav. Ces thaum kuv muaj kaum-plaub xyoos, kaum-tsib xyoos ntawd ces lub teb chaws ib nyuag tsum tsov rog lawm.

Tus Txhais Lus: Yeej muaj lwm cov uas hluas ib yam li kuv thiab, muaj Nplog thiab Hmoob tib si, uas hluas hluas li kuv. Vim rau qhov peb tseem yau, peb tau nyob tom qab. Ib co tub hluas uas muaj hnuv nyoog zog, cov uas muaj kaum-plaub los yog kaum-tsib xyoos rau xa mus rau pem hauv ntej. Tiam sis thaum kuv muaj kaum-plaub thiab kaum-tsib xyoos, thaum kuv muaj hnuv nyoog li ntawd ces tsov rog twb tsum zuj zus lawm.

Ellen Brooks: Ces koj qhov dej num feem ntau yog pab cov zaub mov noj thiab npaj cov zaub mov noj xwb puas yog?

Tus Txhais Lus: Koj lub luag hauj lwm nws feem ntau yeej yog qhov nej ntim nqaij ntim mov es xa mus rau tom hauv ntej rau cov tub rog ntau xwb los yog li cas?

Txooj Neeb Vwj: As, ua no nas, peb cov nyob rau tom qab no mas lawv hu ua koos-npas-xas-kas ne yom? Ces ntim muas txwv, ntim luj tej rau uas kaus ces ntsaws nyob hoom ces nqa cuam rau lawv.

Tus Txhais Lus: Peb cov uas nyob tom khaib, peb yog cov lawv hu ua koos-npas-xas-kas. Ces peb ntim phom, ntim luj tem ua tej pob tej pob ces muab ntsaws rau hauv nyob hoom koj mus pov rau cov tub rog nyob tom hauv ntej.

Ellen Brooks: Ces los li ntawd nej mus nrog cov tub rog lov? Nej hloob khaib thiab los yog nej tsuas yog nyob tib qho chaw xwb?

Tus Txhais Lus: Qhov chaw uas nej nyob, lub khaib uas nej nyob, tej chaw uas nej ntim tej khoom no nws yog tib qho chaw xwb los yog nej tau mus nrog cov tub rog, lawv mus qhov twg nej caum lawv qab mus kom ze lawv thiab?

Txooj Neeb Vwj: Mus thiab laiv. Mus thiab, tiam sis mas cov yau ces lawv cia tuaj tom qab me ntsis hos cov loj lawv tuaj tom hauv ntej.

Tus Txhais Lus: Peb mus nrog cov tub rog thiab, tiam sis cov yau zog ces lawv muab tso tom qab. Cov loj zog ces lawv muab tso tom hauv ntej.

Ellen Brooks: Hos cov loj zog nev, cov muaj hnuv nyoog zog nev, lawv zoo li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Cov uas tub rog uas ib nyuag muaj hnuv nyoog, ib nyuag dhau zog koj lawm es, nej pab ntawd nev, lawv zoo li cas xwb?

Txooj Neeb Vwj: As, cov nrog kuv kiag tam sim no nyob teb chaws no, kuv tsis paub tias lawv nyob li cas tiam sis tshuav tsawg lawm xwb nawb. Ib co yeej tuag tas thiab, rau qhov tias tom hauv ntej, tom qab los yeej muaj rog ib yam ne. Ces uas kuv tsis paub tias lawv puas nyob lawm.

Tus Txhais Lus: Cov uas tau ua tsov rog nyog kuv, lawv coob leej tuag tas lawm, vim rau qhov lub caij ntawd pem hauv ntej los sib tua hos nram qab los yeej sib tua thiab. Lawv yeej sib tua nram qab thiab. Ces kuv tsis paub tias muaj puas tsawg leej, los yog tshuav puas tsawg leej es ho tsis tuag.

Hos li cov uas, cov mus tom hauv ntej lawm nav, puas muaj cov koj paub, es cov txheeb cov ze koj, es ib nyuag hnuv nyoog hlob zog koj es lawv xa mus tom hauv ntej, cov ntawd ne ho zoo li cas? Koj puas paub txog cov ntawd thiab?

Txooj Neeb Vwj: Cov ntawd *xuaj-laim* (feem ntau) tuag tas nawb.

Tus Txhais Lus: Tuag tas lov?

Txooj Neeb Vwj: Ws. As kuv tshuav ib daig duab nyob nram no, kuv mam muab qhia nej.

Tus Txhais Lus: Auv lov, ok. Cov uas muaj hnuv nyoog zog es lawm muab xa mus pem hauv ntej feem ntau tuag tas lawm, thiab kuv muaj ib daim duab kuv mam muab rau nej saib, uas yog ib co txheeb ze uas tuag tas lawm.

Txooj Neeb Vwj: Daim no mas uas, koj tham li no rau nkawd hais tias uas daim no yog cov uas hlob nawb, cov hlob ces uas cov no tuag tas lawm. Ces tshuav, cov hauv no kuv paub ces tshuav ob tug xwb.

Tus Txhais Lus: Cov nyob nas puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ws.

Tus Txhais Lus: Ok.

Niam Txooj Neeb: Tshuav coob zog ob tug...

Txooj Neeb Vwj: Tiam si cov Nplog kuv tsis paub ne.

Niam Txooj Neeb: Tus no tuag lawm, tus no tuag lawm, tus no sob, tuag lawm, ces tus no nyob *St. Paul* yom. Ces tus no nyob pem *St. Paul* thiab. No no nyob *Pennsylvania*, tus no nyob *California*, ob tug no nyob *California* nawb. Tiam si mas tsis paub hais tias tus no nyob qhov twg lawm. Hos tus no mas tej zaum tuag lawm no ov. Tus no thiab tus no thiab, yeah, tus no tus no tus no peb tug tuag lawm nawb ok? [taw tes rau daim duab qub tub rog].

Tus Txhais Lus: Peb tab tom saib ib daim duab uas muaj cuaj tug tub rog thaum 1971. Nkawd qhia hais tias seb tus twg tuag lawm, thiab tus twg tseem nyob hauv teb chaws Asmeskas, thiab seb nyob rau lub xeev twg.

Tus Txhais Lus: Koj puas xav li cas yog peb uas, Greg mas nws yog ib tug khaws keeb kwm no cia. Koj puas xav li cas yog tias nws thaj ib daim duab no cia?

Txooj Neeb Vwj: Tau los mas.

Niam Txooj Neeb: Kam kawg los mas.

Tus Txhais Lus: Nws kam kawg.

Tus Txhais Lus: Daim ntawd nev? Thaj nyaj tsis xav li cas pos?

Txooj Neeb Vwj: Tau, tau, ok.

Niam Txooj Neeb: Thaj los tau, yog nws *need* (xav tau) los mam coj pais *copy* (luam) ib daim rau nws.

Tus Txhais Lus: Auj, neb kam li ntawd thiab lov?

Niam Txooj Neeb: Kam los mas.

Tus Txhais Lus: Nkawd kawm muab rau peb qiv thiab coj mus luam ces mam xa rov qab tuaj li daim pag ta thiab.

Txooj Neeb Vwj: Tau, rau qhov yog ua li ntawd thaj li zoo.

Tus Txhais Lus: Hos daim no nes yog dab tsi?

Txooj Neeb Vwj: As, daim daim no...

Tus Txhais Lus: Yog koj los?

Txooj Neeb Vwj: Yog duab thab ham thiab xwb.

Tus Txhais Lus: Koj ntag lov?

Txooj Neeb Vwj: Xyoo '78 ntawd kuv thaij.

Tus Txhais Lus: Kuv saib daim no yom?

Txooj Neeb Vwj: Tau.

Tus Txhais Lus: Peb tab tom saib ib daim duab uas yog Txooj Neeb Vwj.

Tus Txhais Lus: Koj hais tias xyoo xya-caum-yim lov?

Txooj Neeb Vwj: Um.

Tus Txhais Lus: Yees thaum 1978.

Txooj Neeb Vwj: Ntev ntev nram no tes taw, tiam si mas Nyab Laj tuaj ces muab txiav luv luv es zais na.

Tus Txhais Lus: Auv.

Txooj Neeb Vwj: Zais zais ces zoo li no lawm na.

Tus Txhais Lus: Daim no yog ib daim duab uas muab luam ntawm ib daim duab me zog los. Daim duab me zog muaj tes taw tiam sis vim rau qhov lawv ntsib...lawv muab txiav lub cev es tsuas yog khaws lub ntsej muag ntawm daim duab ntawd xwb.

Ellen Brooks: Ces yog li ntawd koj yog ib tug tub rog, koj puas mus kawm tau ntawv thiab los yog koj tsuas yog ua tub rog xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum koj mus (ua) thab ham ntawd koj kawm tsis tau ntawv lawm laiv puas yog? Koj tsuas ua thab ham ces ua thab ham lawm xwb puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Tsis tau nawb. Ws, tsis tau nawb rau qhov hais tias cov tom ntej los coob npauv thiab ces lawv los tuaj zuj zuj tuaj mus. Ces cov nyob tom qab no siv zog ua zaub ua mov noj xa rau lawv noj ces ntim mos txwv xa mus tib si. Xa riam phom mus no na.

Tus Txhais Lus: Tsis tau, mus kawm tsis ntawv lawm vim rau qhov nyob pem hauv ntej muaj tub rog coob leej sib ntaus sib tua uas xav tau kev pab, xav tau zaub mov noj, xav tau riam phom, ces yog no peb npaj cov zaub mov, npaj cov riam phom, muab ntim ces xa mus pem hauv ntej.

Ellen Brooks: Koj sib nug moo puas tau nrog koj tsev neeg, cov uas tsis sib ntaus sib tua?

Tus Txhais Lus: Es thaum koj mus ua tub rog ntawd koj puas muaj kev tiv toj (nug moo) nrog yus cov txheeb cov ze, cov niam cov txiv nram qab thiab los tsis muaj?

Txooj Neeb Vwj: Tsis muaj li nawb. Rau qhov hais tias lub caij koj mus ntawd ces uas lawv kam uas niam no koj mus nyob kaum-tsib hnuv yog tias sib, koj muaj coob coob es sib pauv nawb. Koj mus nyob kaum-tsib hnuv tov ces koj rov qab los nyob kaum-tsib hnuv tom no los tau. Tab sis yog tias tsis muaj ces koj cia li uas nyob nyob tov tas mus li li lawm nav.

Tus Txhais Lus: Yog tias muaj peb coob leej, los yog muaj neeg coob txaus sib hloo ces peb kuj sib hloo. Peb ib txhia kuj mus nyob kom ze zog tom hauv ntej li kaum-tsib hnuv, ces ho hloov los nyob tom qab no li kaum-tsib hnuv. Tiam sis yog tias tsis muaj neeg txaus hloov ces peb cia li, peb cia li raug nyob tom hauv ntej, nyob ze tom hauv ntej tas mus li xwb.

Ellen Brooks: Ces nej pw qhov twg?

Tus Txhais Lus: Koj nco qab thaum koj ua tub rog ntawd ne koj ho pw qhov twg, es thaum muaj tsov rog ntawd nej npaj khoom noj khoom ntawd rau lawv na?

Txooj Neeb Vwj: Tsov rog ces uas peb nyob tsov hav rog ntawd mas, peb tsis pw saum no li no nawb. Peb khawb qhov av pw hauv nawb. Ws, ces nqa cov ntoo uas loj loj no es plaub leeg tsib leeg nqa nav, coj los ua qhov taub loj loj hauv ces cais ua tej hoob tej hoob ces pw.

Tus Txhais Lus: Ws, ces nej muaj cov ntoo thaiv lov los yog muab cov ntoo vov?

Txooj Neeb Vwj: Cov ntoo thaiv rau yus txhub av rau ov, ces pw hauv, ib lub nyuag roob no ces khawb hauv ces pw hauv no na.

Tus Txhais Lus: Peb khawb kwj, peb siv cov ntoo loj loj hnyav hnyav coj los mus thaiv. Peb khawb cov kwj thiab siv cov ntoo coj los mus tuav kom khov ces muab av npoog rau ces peb pw hauv.

Ellen Brooks: Kuv to taub tias koj tsis nyob pem hauv ntej, tiam sis puas muaj qee zaus uas plhom sij rau koj thiab? Puas muaj qee zaus es cov yeeb ncuab pov npoos tuaj rau nej lub khaib los yog tej yam zoo li ntawd?

Tus Txhais Lus: Kuj to taub hais tias koj qhov luag hauj lwm thaum koj ua tub rog ntawd koj hluas hluas koj tsis tau mus kiag pem hauv ntej, sib ntaus sib tuas tab

sis mas, puas muaj tej zaum uas Nyab Laj los yog yeeb ncuab lawv tua phom loj tuaj los yog tuaj tua nej qhov chaw nej nyob ntawd thiab?

Txooj Neeb Vwj: Muaj nawb.

Niam Txooj Neeb: Thaum ua cob fab, los us tau ob lub xyoos, ua ntej ua cob fab ntawd ces yawg lawv nyob *nias-naj* (pem hauv ntej), los tua Nyab Laj xwb mas los mus ua thaum cob fab na.

Tus Txhais Lus: Ntawm no yog Niam Txooj Neeb Vwj. Nws tab tom hais tias ob xyoos ua ntej thaum tsov rog xaus ntawd, Tooj Neeb yeej nyob pem hauv ntej. Thiab tom qab tsov rog xaus thaum '75 ntawd, nws yeej nyob pem hauv ntej sib ntaus sib tua. Txooj Neeb hais tias muaj qee zaus cov yeeb ncuab kuj tuaj tua lawv thiab.

Txooj Neeb Vwj: Ces koj piav ib lo rau nkawd hais tias thaum uas niam no uas lub teb chaws poob na, ces tog Nyab Laj tuaj nrog peb nyob tib si, tiam si muab peb phom nqa tas ces tsis pub peb muaj phom ov. Ces Nyab Laj muaj xwb ov, thaum ntawd na.

Tus Txhais Lus: Thaum tsov rog xaus xyoo '75, cov yeeb ncuab tuaj nyob nrog peb. Tiam sis lawm muab peb cov phom nqa mus tag, tsis muaj leej twg, peb tsis muaj leej twg muaj phom li tsuas yog cov yeeb ncuab xwb.

Txooj Neeb Vwj: Ces peb xav hais tias yog zoo li no lawm ces tej zaum peb yuav nyob tsis taus lawm. Peb thiaj uas los nrog ua noj ua haus tau ib xyoos xwb ces peb khiav hav zoov.

Tus Txhais Lus: Ces tom qab tsov rog, uas muaj tej no tshwm sim, thiab peb ua neej nyob li no, ua noj ua haus, rov qab los nyob peb lub neej qub tau ib xyoos ces peb paub hais tias peb yuav tsum khiav. Peb yuav tsum tau khiav mus nkaum hauv hav zoov.

Txooj Neeb Vwj: Yog.

Ellen Brooks: Ces thaum nej khiav mus nkaum ntawd nej mus muaj puas tsawg leej?

Txooj Neeb Vwj: Uas, cov neeg uas khiav nrog peb sawv daws yom?

Tus Txhais Lus: Nej sawv daws khiav ua ke ntawd muaj puas tsawg leej thiab coob npaum li cas?

Txooj Neeb Vwj: Peb tag nrho peb sab ntawd yog 6,000 tawm tus sub.

Tus Txhais Lus: Tab sis nyias khiav nyias ua ib pawg me me laiv?

Txooj Neeb Vwj: Ua ke ntag hos.

Tus Txhais Lus: Ua ke ua ke, 6,000 mus tom hav zoov lawm?

Txooj Neeb Vwj: Ua ke ntag, 6,000 tus neeg.

Tus Txhais Lus: Zoo li yog 6,000 leej. Thiab kuv (Tus Txhais Lus) twb nug tseeb tseeb lawm seb yog 6,000 leej sib faib nyias mus nyias ua ib pab me me xwb los yog li cas, tiam sis yeej hais tseeb tseeb hais tias yog 6,000 leej mus tag nrho ua ke.

Txooj Neeb Vwj: Ces peb mam muab faib no nawb. Muab faib ces ib co nyob twg, cov nyob twg, ib co zov twg, zov twg, no nav. Ces peb thiaj rov qab tau peb cov av uas thaud Ameskas tuaj *control* (tuav) ntawd nyob. Ces nyob ces lawv niam no rov qab tuaj txeeb laib tas ces peb mos txwv tas ces peb thiaj khiav Thaib Teb nawb.

Tus Txhais Lus: Ntawm 6,000 leej ntawd mas yeej yog ib pab coob coob tiam sis peb muab faib ua tej pab me zog hais tias pab twg nyob qhov chaw twg, ua li no es peb thiaj nyob thoob thaj chaw loj thiab tiv thaiv thaj chaw ntawd. Tiam sis tsis ntev tom qab peb ua li no peb mos txwv tag ces thaum ntawd peb thiaj khiav mus Thaib Teb.

Ellen Brooks: Ces nej lub neej nyob tom hav zoov zoo li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum nej nyob tom hav zoov ntawd ne, koj piav li uas tej hnuv nej nyob tom hav zoov tod nej ua dab tsi rau dab tsi thaum sawv ntxov koj ua dab tsi, tav su ua dab tsi, nej ua dab tsi xwb thaum nej nyob tom hav zoov es ua cob fab ntawd na? Lub neej nyob hav zoov.

Txooj Neeb Vwj: Thaum ua cov fab ntawd mas zoo li no nawb, peb uas muab me ntsis uas, ib hnuv no mas peb tsuas mus nrhiav kom tau ib qho mov coj los niam no txaus tsev neeg noj nyob rau tom qab na thiab ib qho rau peb noj nyob tod ces zov sib tua no nav. Ws, sawv daws ua li no xwb.

Tus Txhais Lus: Peb lub hom phiaj thaum nyob tom hav zoov tod ces tsuas yog nrhiav kom tau zaub mov txaus rau peb thiab peb tsev neeg, peb poj niam me nyuam, noj xwb. Feem ntau cov txiv neej yog cov nyob pem hauv ntej, hos cov poj niam thiab me nyuam nyob rov nram qab me ntsis. Ces peb qhov hauj lwm tseem ceeb txhua hnuv ces yeej yog nrhiav zaub mov rau peb tus kheej thiab peb tsev neeg noj xwb.

Ellen Brooks: Nej nrhiav yam zaub mov dab tsi?

Tus Txhais Lus: Nej nrhiav...

Niam Txooj Neeb: Me tub, koj hais rau lawv hais tias, thaum peb los nyob hav zoov tau peb lub xyoos nav, wb yeej tsis muaj mov noj, peb noj xyoob, noj cov hauv paus xyoob, noj cov npais-npus (*bamboo*) lau, noj cov laj tej ntawd na...

Txooj Neeb Vwj: *Food* (zaub mov noj) mas peb tsis muaj mov noj, peb tsuas yog (noj) xyoob los tau, kaus xyoob los tau, ces muaj ib cov qos loj loj luaj nrig no nav, nyob rau tom hav zoov yeej noj tau ces peb noj cov ntawd xwb nawb. Ws.

Tus Txhais Lus: Tsis nyog nqos ntoo thiab lov, yog nqos...?

Txooj Neeb Vwj: Tsis yog thiab, cov qos nyob hav zov.

Niam Txooj Neeb: Tsis yog thiab lawv hais yog cov niag sab yaj khawj thiab txoob lov, koj paub cov niag txoob lov?

Tus Txhais Lus: Kuv hnov hnov tib neeg hais lawm thiab mas.

Niam Txooj Neeb: Peb noj cov ntawd ces as cov laus thiab cov me nyuam yaus ces tuag tag lawm lau, koj hais li ntawd na.

Tus Txhais Lus: Auj, puas yog na? Vim rau qhov lawv noj tsis taus los yog li cas mas?

Niam Txooj Neeb: Noj tsis taus.

Txooj Neeb Vwj: Cov me me ntawd noj tsis taus ov. Hos cov laus ces lam noj.

Niam Txooj Neeb: Cov me me thiab cov neeg laus. Cov muaj li ib xyoos thiab ob xyoos rau cov neeg laus muaj tsib-caug rau-caum xyoo mus rau xya-caum xyoo ntawd ces thaum peb ua cob fab ces tuag tag nrho yeej tsis muaj ab tsi li os.

Tus Txhais Lus: Tshaib tuag xwb laiv yom?

Niam Txooj Neeb: Tshaib tuag thiab thaum peb khiav khiav mus ces tshaib tshaib plab ces ho mus noj ib co txiv ntoo thiab yom, ces tshaib tshaib plab ces noj cov txiv ntoo thiab ces auj yauj ho tuag tas thiab lau!

Tus Txhais Lus: Ua tshuaj lom thiab lau, puas yog?

Niam Txooj Neeb: Ws, ces peb yeej txom nyem tshaj plaws ov.

Txooj Neeb Vwj: Lawv tuaj as, koj piav ib lo rau lawv na, rau nkawd kom nkawd paub, as muab cov nyob hoom nav, peb cov nyob hoom *xiv-pauj-maim* thaum ub nav, lawv txeeb tau lawm nev, puas yog? Ces lawv muab cov (ntawd) coj tuaj tua ib co tshuaj uas niam no, tsis paub hais tias yog tshuaj ab tsi, tiam

si mas pa liab liab dawb dawb sib xyaws, ces peb cov neeg thiab tuag li ntawd. Zawv plab liab tuag [hais lus sib tham me ntsis]. Zawv plab liab tuag lau, nyob nyob li peb nyob no los cia li tuag nawb. Ws, qhov no muaj tseeb, ntsia ntsoov ntawm qhov muag.

Niam Txooj Neeb: Tshaib plab dhau heev lawm ces...

Tus Txhais Lus: Raug, raug tshuaj thiab ho tshaib tuag thiab?

Txooj Neeb Vwj: Lawv tuaj muab lub nyob hoom ntawd tuaj tua tas ces muaj cov pa zoo li ntawd na. Ws, ces qhov ntawd yeej muaj tseeb.

Tus Txhais Lus: Aws, ces cia kuv tham txog cov zaub mov ua ntej tso yom.

Tus Txhais Lus: Cov khoom uas peb noj, tsis muaj mov noj, feem ntau yog kaus xyoob kaus ntoo, kaus dab tsi los xij nyob tom hav zoov. Muaj ib co Hmoob hu ua toov laj, txoob qos, ces peb noj cov no thiab dab tsi los xij uas peb nrhiav tau. Ces cov mos liab thiab cov laus tuag coob coob vim rau qhov lawv noj tsis taus.

Niam Txooj Neeb: Koj puas xav saib cov niag qos hauv nas yom, kuv mus nqa ib qho hauv los qhia nkawd yom?

Txooj Neeb Vwj: Auj, tsum, tau lawm, piav li no xwb tau lawm.

Niam Txooj Neeb: Tau mas, nqa ib qho kom lawv thiaj paub tias peb noj cov twg naw.

Tus Txhais Lus: Feem ntau cov neeg yog tuag los ntawm tej kab mob thiab tuag los ntawm kev yoo tshaib, vim rau qhov tom qab tsov rog xaus cov yeeb ncuab txeeb tau ntau lub nyob hoom uas ua ntej ntawd peb muab siv los pab peb. Lawv siv cov nyob hoom no tuaj tua ib co tshuaj, muaj pa liab thiab pa dawb rau cov neeg. Ces thaum cov neeg mus chwv cov tshuaj ntawd ces yus cia li zawv plab liab, muaj neeg coob leej tuag los ntawm qhov no thiab.

Txooj Neeb Vwj: As, lub nyob hoom uas lawv muab coj los tua peb ntawd mas thaum ub yog peb lub APC na. Ws lub APC uas nyob saum khaib es niam no nws tuaj es Nyab Laj nyob qhov twg ne, tua lub *smoke* na.

Niam Txooj Neeb: Thaum es Nyab Laj raws peb es peb noj cov no na, Tub [Nqa ib co qos los qhia].

Tus Txhais Lus: Nov yog ib qho yam ntxwv ntawm cov qos uas lawv noj pem hav zoov. Niam Txooj Neeb Vwj tab tom muab ib ya qos uas yog cov lawm tau noj pem hav zoov.

Niam Txooj Neeb: Thaum es peb tsis tau tawg teb chaws na, ces cov no peb muab rau pub npua na yom, peb muab rau npua thiab qaib noj nav, ces thaum peb khiav rau tom hav zoov ces cov nov yog peb cov mov.

Tus Txhais Lus: Auv. Ua ntej thaum muaj tsov rog, cov no peb muab pub peb cov qaib thiab cov npua, tiam sis thaum muaj tsov rog thiab tom qab tsov rog peb tsis muaj dab tsi noj ces peb noj cov no kom txhob tuag.

Ellen Brooks: Nej puas, puas muab hau los tsis hau? Nej puas cia li noj nyoos?

Niam Txooj Neeb: Muab hau. Kuj noj tau nyoos thiab. Cia li muab hau li no ces muab daim tawv tev ces cia li noj lub hauv xwb.

Tus Txhais Lus: Cia li muabhau thiab muab daim tawv tev ces cia li noj.

Tus Txhais Lus: Txooj Neeb Vwj kuj hais thiab hais tias cov nyob hoom uas thaum ub yog muab siv tuaj pab lawv tog, tiam sis tom qab tsov rog xaus, thiab nyob rau thaum lub sij hawm uas lawv nyob tom hav zoov, cov nyob hoom ntawd uas cov yeeb ncuab txeeb tau, lawv muab tuaj tua lawv. Cov nyob hoom ntawd lawv hu ua *Es-Phis-Xis* (APC), uas (thaum ub) lawv siv mus tua cov yeeb ncuab, nim no ho txawv lawm, cov yeeb ncuab siv cov nyob hoom no tuaj tua lawv.

Txooj Neeb Vwj: Yawg koj muab hlob daim niag cia lawm lov? [tham nrog nws poj niam]

Niam Txooj Neeb: Aws, kuv twb muab tso ntawm qhov ntawd.

Txooj Neeb Vwj: Ws.

Tus Txhais Lus: Koj hais tias *Es-Phis-Xis* no, *Es-Phis-Xis* no yog dab tsi? Yog lub nyob hoom?

Txooj Neeb Vwj: *Es-Phis-Xis* no yog lub nyob hoom *Es-Phis-Xis* ntag hos.

Tus Txhais Lus: Aus, es lub nyob hoom yeej hu li ntawd lov?

Txooj Neeb Vwj: Ws. Lub *Es-Phis-Xis* ntawd mas Nyab Laj nyob qhov twg mas nws yuav tsum tuaj mus tua ib lub uas ua pa rau nav, ces cov *aib-phoo*¹ tej pom ces cov *aib-phoo* tua no na.

Tus Txhais Lus: Auv, ok. Xav muab hais kom meej thaum nws hais txov lub nyob hoom *Es-Phis-Xis* no yog nws hais lub nyob hoom lub npe. Nws hais tias yog lub nyob hoom uas tua ib co pa mus rau saum nruab ntug ntawm thaj chaw uas lawv yuav pov npoo rau ntawd, ces cov nyob hoom tua rog mam li

¹ Muab los ntawm lo lus Nplog, uas yog hais txog cov nyob hoom tua rog, Asmeskas hu ua “fighter jet” no;

pov npoos rau thaj chaw ntawd. Ces tej zaum yog lub nyob hoom cim chaw.

Txooj Neeb Vwj:

Yog, yog mas.

Ellen Brooks:

Auv yog laub. Ces thaum lub sij hawm uas nej nyob tom hav zoov ntawd nej puas xav tias nej yuav khiav mus rau Thaib Teb los yog puas xav hais tias yuav khiav, los yog nej tsuas yog nkaum kom muaj sia nyob xwb?

Tus Txhais Lus:

Thaum nej nyob tom hav zoov nej puas muaj qhov xav hais tias nej yuav khiav mus rau Thaib Teb thiab los yog nej tsuas xav nyob rau tom hav zoov kom yus nyiaj dhau los yog yus uv dhau qhov kev txom nyem ntawd mam rov qab mus ua pej xeem dua li qub xwb?

Txooj Neeb Vwj:

Peb mas, *pes* (txhais) hais tias yeej yog hais tias tsis txawj tsis ntse dab tsi, ces khiav tod ces xav hais tias niam no Ameskas khiav rov qab los lawm nav, ces hais tias Ameskas rov qab tuaj nyob tod tos no los mas. Peb xav li no peb thiaj rov qab mus nyob tov. Ces uas niam no nyob txog qhov uas hais tias cov neeg tuag tas na, tej nom tej tswv, tej niam tej txiv tuag tas nav, ces mam paub hais tias Mekas tsis tuaj lawm ces yog li peb thiaj hais tias khiav rau Thaib Teb no nawb. Ws.

Tus Txhais Lus:

Tshwj xeeb tiag yog rau peb, peb yeej tsis muaj kev kawm dab tsi thiab tsis muaj txoj hau kev yuav nug xov tau nrog neej ntiaj teb, ces thaum Asmeskas tawm tag lawm peb tseem xav hais tias lawv yuav rov qab tuaj pab peb. Ces peb nyob tom hav zoov txog rau thaum uas peb cov neeg twb tuag yuav tas thiab cov thawj coj twb tuag tas, ces thaum ntawd peb mam paub hais tias Asmeskas tsis rov qab tuaj lawm. Peb yuav tsum tau khiav tawm ces thaum ntawd peb mam khiav rau Thaib Teb.

Ellen Brooks:

Koj qhia puas tau rau peb txog qhov uas nej khiav mus rau Thaib Teb?

Tus Txhais Lus:

Koj tham me ntsis thaum nej khiav ntawm Nplog Teb mus rau Thaib Teb seb nej khiav li cas rau li cas thiab nej mus qhov twg rau qhov twg?

Txooj Neeb Vwj:

Thaum peb khiav Nplog Teb los rau Thai Teb ces nrad los lawv muaj nyob, pev lawv nyob, tshuav kis nruab nrab me me xwb na.

Tus Txhais Lus:

Ntawm, ntawm, ntawm tus dej Nab Khoom na puas yog?

Txooj Neeb Vwj:

Aws, Nab Khoom ces uas peb los pem nroob, los nyob pem roob tsaus ntuj ces peb mam nqes pev los rau nram ntug dej. Lub caij dej me me mas koj kuj mus tsis tau nrad rau qhov hais tias lawv nyob, lawv zov nawb. Hos lub caij uas yim hli ntuj nawb es dej loj loj ntawd mas lawv tsis tuaj.

Ces kuv los lub caij ntawd. Ws, kuv los lub caij ntawd ces kuv ua luam dej kuv tus kheej xwb nawb.

Tus Txhais Lus: Puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ces riam phom ces yeej nqa nrog yus ces los txog Thaib Teb ces muab rau Thaib lawm.

Tus Txhais Lus: Aws, cia kuv piav qhov ko ua ntej yom?

Txooj Neeb Vwj: Ws.

Tus Txhais Lus: Peb paub hais tias lawv zov tus dej Naj Khoom, lawv zov nruj heev, lawv ncig mus mus los los pem hauv dej thiab nram qab dej tib si. Tsuas yog muaj ib kis me me nram tus dej Naj Khoom uas koj thiaj hla tau xwb. Thiab thaum lub caij ntuj qhuav ntawd tus dej Naj Khoom me me ces yooj yim zog hla, lub caij no mas lawv zov nruj heev. Ces peb yuav tsum tau hla thaum lub caij ntuj nag xaus kiag, uas yog thaum lub yim hli ntuj, uas yog lub caij uas tus dej loj tshaj es lawv thiaj tsis zov, tsis ncig mus mus los los vim rau qhov lawv paub, cov yeeb ncuab paub hais tias hla nyuaj. Ces thaum kuv los thaum lub yim hli ntuj ntawd, kuv ua luam dej hla tus dej Naj Khoom nrog rau kuv cov riam phom tag nrho, kuv yeej ris rawv txhua yam. Thaum kuv los txog rau Thaib Teb, kuv mam muab kuv cov riam phom rau Thaib lawm.

Txooj Neeb Vwj: As, thaum uas niam no kuv los peb zaug, zaum thib peb kuv thiaj los dhau nawb. Los zaum thib ib raug tua vim hais tias lawv zov nrav yom? Zaum thib ob raug tua, zaum thib peb, kuv thiaj los lub caij ntawd kuv thiaj dhau, ws.

Tus Txhais Lus: Koj tib leeg xwb lov, los yog koj koj tsev neeg los thiab?

Txooj Neeb Vwj: Os, coob os.

Tus Txhais Lus: Coj neeg coob los puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ws, peb plaub caug leej vuv...

Tus Txhais Lus: Kuv hla tus dej Naj Khoom peb zaug nkaus kuv thiaj hla dhau. Zaum ib peb los peb raug tua, zaum ob peb raug tua thiab. Ces zaum peb, peb thiaj hla dhau. Peb muaj li ntawm peb caug mus rau plaub caug leej, tsis yog kuv xwb laiv.

Ellen Brooks: Ces txhua tus ua luam dej lov?

Tus Txhais Lus: Txhua leej txhua tus ua luam dej tib si lov?

Txooj Neeb Vwj: Yog. Kuv ua, kuv txawj dej me ntsis ces kuv ua ces kuv khi ib txog hlua rau koj nawb, ces koj khi ib txog hlua rau nws ces nws khi ib txog hlua rau tod ces kuv ua luam dej mus ib me ntsis ces kuv rub no nawb. Ces kom tus ntawd rub tus tod, tus tod rub tus tod los ua ib pab ib pab, ces rov qab ua dua no na.

Tus Txhais Lus: Yog, peb ua luam dej ua ke. Hais tias kuv yog tus txawj ua luam dej zog, ces kuv yog tus mus ua ntej. Kuv khi ib txog hlua rau kuv duav ces kuv khi ib txog hlua rau koj ces koj ho khi rau lwm tus. Kuv ua luam dej mu sib me ntsis ces kuv nres thiab kuv rub txhua tus los. Koj rub tus uas nyob nram qab koj, li no mus xwb, kom tau txhua tus ces ua luam dej li no kom txhua tus hla dhau.

Txooj Neeb Vwj: Yog, yog li ntawd. Ces yeej yog txoj kev ua neej txij li thaum niam txiv yug loj hlob los no ces kuv yeej raug kev txom nyem vim hais tias lub teb chaws. Thaum kuv pom lub teb chaws zoo ces yog as '64 rau '63 ntawd nkaus xwb. Hos dhau ntawd ces yeej ua tsov ua rog ces tas li ntawd yus tseem mus ua qees.

Tus Txhais Lus: Yog. Txij li thaum kuv yug los thiab kuv paub tab ces kuv yeej muaj kev txom nyem los. Ob xyoos uas kuv muaj kev thaj yeeb nyab xeeb hauv kuv lub neej, ces tsuas yog thaum kuv tab tom yuav loj hlob es 1963 thiab 1964 ntawd xwb. Tom qab ntawd ces kuv yeej pom tsov rog tas li. Kuv tus kheej kiag los tseem tau mus ua rog thiab.

Txooj Neeb Vwj: Yog.

Ellen Brooks: Thaum koj tseem yau ntawd, es thaum 1960 tawm ntawd, koj txiv los yog cov uas muaj hnuv nyoog loj tshaj koj ntawd, lawv puas ua tub rog thiab?

Tus Txhais Lus: Thaum '63, '64 es koj tseem hluas hluas ntawd, li puag ta koj tham koj txiv twb ua rog thiab puas yog? Los yog koj cov tij laug twb ua thiab puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ua hos. Ua rog ces peb yeej tsis nrog cov pej xeeb nyob tom zos, peb nyob tom khaib kiag ov.

Tus Txhais Lus: Koj txiv tsev neeg kiag na puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ws, kuv txiv thiab tsev neeg tiag nyob kiag hauv khaib ov.

Tus Txhais Lus: Yog mas, kuv txiv los kuj ua tub rog thiab vim rau qhov peb tsev neeg tsis yog nyob tom zos hos peb nyob tom khaib xwb. Kuv tsev neeg nyob tom khaib.

Ellen Brooks: Thaum koj tseem tab tom loj hlob ntawd lov?

Tus Txhais Lus: Thaum koj tseem me nyuam yaus es tab tom loj yuav loj ntawd xwb na puag yog? Koj twb yeej nyob hauv khaib los lawm laiv puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ws, yuav loj, ws ces kawm ntawv kiag tau peb xyoos xwb ces kuv cia li mus ua thab ham lawm ne.

Tus Txhais Lus: Muaj tseeb mas. Thaum kuv tab tom loj hlob ntawd kuv tsuas tau kawm ntawv peb xyoos kiag xwb ces tom qab ntawd kuv cia li mus ua tub rog lawm, mus koom ua rog.

Txooj Neeb Vwj: Yog.

Ellen Brooks: Puag ta peb pom koj tus tij laug daim npav tub rog, koj qhia seb nws dua twg lawm?

Tus Txhais Lus: Ntawm koj tus tij laug puag ta thaum koj muab daim duab es nws daim npav thab ham rau peb saib me ntsis ntawd, ua nws ne nws lub neej ho tshwm sim li cas es puag ta neb hais tias nws rov qab raug xa mus tim Nplog lawm lov?

Txooj Neeb Vwj: As, nws uas niam no, tiag tiag mas nws yeej tuaj teb chaws no nawb, rau qhov hais tias yog nws pab Ameskas, peb tsev neeg sawv daws pab Ameskas nav. Tiam si uas lawv los rau tim uas niam no *Xum Vib Nais*² ces lawv ho, lawv ho tsis tuaj no, ces lawv rov qab rau Nplog teb lawm.

Niam Txooj Neeb: Lawv mus tau, lawv mus rau, lawv los nyob rau *Vib Nais* ces thaum lawv kaw *Xum Vib Nais* na yom, ces lawv muab xa mus rau *Xum Nas Phaus*³, ceb thib no lawv ho tuaj rau tom *Npas Koj*⁴ lawm thiab. Twb tuaj txog tod ces Thaib tsis kam lawv tuaj ces Thaib thiaj muab lawv xa rov qab mus rau tiv lawm na, mi tub.

Tus Txhais Lus: Auv, puas yog?

Niam Txooj Neeb: Yog, yog cov es xa coob coob ntawd ntag ov wb tij laug lawv na.

Tus Txhais Lus: Lawv, nkawd yeej tsis xav tuaj teb chaws no los nkawd yeej xav ma?

² Yog lub yeej thoj nam Vib Nais, “Xum” yog muab los ntawm lo lus Nplog;

³ Yog lub yeej thoj nam “Nas Phaus”, uas lus Askiv yog sau ua “Napho”;

⁴ Yog lub nroog loj hauv Thaib Teb “Bangkok”;

- Niam Txooj Neeb: Lawv yeej xav tiam si mas Thaib tsis kam tuaj lawm ne, ces Thaib cia li muab lawv xa rov qab lawm ne.
- Txooj Neeb Vwj: Ua ntej mas lawv ua tau npe lawv yuav tuaj teb chaws no. Tiam si mas tsis paub hais tias yog li cas lawv ho tsis kam tuaj lawm no na. Lawv cia li tuaj tsis tau no tsis paub.
- Niam Txooj Neeb: Tim Thaib ces lawv muab xa rov qab mus Nplog teb. Lawv yog cov es xa mus xyov puas tsawg caum yim ntawd ov, es coj mus cob rau Nplog ntag ov, wb tij laug nkawd na.
- Tus Txhais Lus: Kuv tij laug lawv twb los nyob hauv lub yeej thoj nam *Npab Vib Nais*⁵ ib yam li cov neeg thoj nam thiab, tiam sis xyov ua cas lawv twb ua npe yuav tuaj teb chaws Asmeskas no. Lawv yeej muaj npe tuaj, tiam sis lawv hloov siab, lawv tsis xav tuaj txog rau thaum lawv kaw lub yeej thoj nam. Lawv kaw lub yeej thoj nam *Npab Vib Nais* ces lawv raug xa mus rau ib lub yeej thoj nam uas hu ua *Nas Npau*s no. Lawv mus nyob nrad tau ib nyuag ntus ces lawv ho raug xa mus rau ib qho chaw ze ntawm *Npas Koj*. Zoo li lawv twb yauv tau tuaj teb chaws Asmeskas no, tiam sis xyov cas nom tswv Thaib cia li muab lawv xa mus Nplog lawm.
- Ellen Brooks: Ces tam sim no lawv tseem nyob tid lov?
- Tus Txhais Lus: Tam sim no lawv tseem nyob tim Nplog yom?
- Txooj Neeb Vwj: Nyob mas.
- Tus Txhais Lus: Yog, tam sim no lawv tseem nyob tid.
- Ellen Brooks: Koj qhia rau kuv me ntsis txog lub neej nyob hauv lub yeej thoj nam yom?
- Translator: Koj qhia me ntsis lub neej nyob hauv uas tej yeej thoj nam ntawd seb nws zoo li cas rau li cas, noj haus mus los li cas, thiab yus nyob mus los li cas xwb?
- Txooj Neeb Vwj: Hauv uas hauv xum hauv lov?
- Tus Txhais Lus: Hauv xum.
- Txooj Neeb Vwj: Hauv xum hauv mas uas niam no *pes* hais tias sawv daws los nyob rau hauv ces nrhiav tsis tau noj tsis tau haus nawb. Ces tos uas niam no *xaj haj paj xas xaj*⁶, lawv muab tau li cas noj li ntawd xwb. Ces niam no yeej tsis muaj ib yam hauj lwm dab tsi yuav ua rau qhov hais tias los nyob hauv

⁵ Muab txhais los ntawm lub npe sau ua lus Askiv "Ban Vinai";

⁶ Muab los ntawm lo lus Nplog uas yog hais txog "United Nations";

mas lawv tsis pub tawm. Lawv tsis pub tawm ces yuav tau nyob raws li txoj cai. Hos thaum peb nyob rau *Noom Qhais*⁷ mas tawm tau nawb tab sis tseem yog ua tub sab thiab xwb. Txoj cai lawv yeej tsis pub tawm. Hos los nyob rau *Vib Nais* lawv haj yam tsis pub tawm nawb, tsis pub tawm, tus twg tawm ces lawv ntaus thiab lawv coj mus niam no rau txim.

Tus Txhais Lus: Cia kuv tham qhov koj ua ntej yom?

Txooj Neeb Vwj: Ws.

Tus Txhais Lus: Lub neej nyob hauv lub yeej thoj nam nyuaj heev vim rau qhov tsis muaj chaw nrhiav noj, tsis muaj hauj lwm ua thiab koj tawm tsis tau hauv lub yeej mus ua dab tsi li. Zaub mov noj thiab txhua yam peb yeej tos ntsoov Yus-Ees⁸ los yog tej kev pab sab nraud xwb. Thaum peb nyob hauv lub yeej thoj nam *Noom Qhais* peb kuj tawm tau me ntsis, tiam sis tsuas yog nyiag xwb ov. Tiam sis nyob hauv *Npab Vib Nais*, nruj zog lawm, yog leej twg tawm mus es lawv txhom tau, lawv muab rau txim. Lawv muab ntaus thiab muab rau txim nyav.

Txooj Neeb Vwj: Yog, yeej yog ib yam nyuab nawb tub nawb. Tsis paub hais tias koj puas tau los nrog peb nyob rau teb chaws ntawd.

Tus Txhais Lus: Kuv nyob thiab mas. Kuv yeej nyob tiv loj me ntsis kuv mam tuaj thiab os txiv ntxawm.

Txooj Neeb Vwj: Au, tiam si *Npab Vib Nais* no mas txoj kev kawg nawb, haj yam tawm tsis tau nawb. Ws, xyoo '79 kuv los rau pev ces kuv nyob tau ib xyoos xwb ces kuv tuaj teb chaws no lawm.

Tus Txhais Lus: Auv.

Tus Txhais Lus: Npab Vib Nais yog ib qho chaw uas coob leej neeg thoj nam tuaj nyob ua ntej lawv tuaj rau teb chaws Meskas los yog mus rau lwm lub teb chaws. Thiab Txooj Neeb tau nyob rau tid tau ib xyoos nkaus xwb. Xyoo '79 nws los rau tid, thiab xyoo '79 nws nyob rau tid tau ib xyoos xwb ces tuaj rau teb chaws Meskas lawm.

Txooj Neeb Vwj: Yog li ntawd. Ces uas nkawd puas muaj ab tsi tham ntxiv thiab?

Tus Txhais Lus: Neb puas muaj lus nug dab tsis uas neb xav tham txog thiab?

⁷ Muab los ntawm lub npe ntawm lub yeej thoj nam uas lus Askiv hu ua "Nong Khai";

⁸ Muab hais li lo lus Askiv "UN";

Ellen Brooks: Tsuas yog, seb koj puas qhia tau rau peb hais tias ua li cas koj ho tuaj tau rau teb chaws Meskas? Thiab seb thaum koj tuaj txog koj ho ua dab tsi xwb?

Tus Txhais Lus: Koj tham me ntsis txog lub hom phiaj los yog lub, kev tuaj me rau teb chaws Meskas no thiab koj tsev neeg ho tuaj li cas? Hos thaum koj tuaj txog teb chaws no koj ho, lub neej hloov li cas, ua noj ua haus hloov tshiab li cas lawm xwb thiab?

Txooj Neeb Vwj: Uas, kuv tuaj rau lub teb chaws no kuj yog ua rau ib qho uas kuv kaj siab lawm. Thaum nyuam qhuav tuaj ces zoo li tsis paub lus ces tsis xav nyob. Tab sis tuaj nyob nyob tau ob peb xyoos lawm ces kuj zoo siab hais tias yog lub teb chaws zoo. Ws, thiab haum rau yus tsev neeg. Poj niam me nyuam noj qab nyob zoo, me tub me nyuam tau kawm ntaub kawm ntawv, qhov no yog qhov kuv txaus siab.

Tus Txhais Lus: Thaum kuv tuaj rau teb chaws Meskas, kuv kuj muaj kev thaj yeeb nyab xeeb thiab kev zoo siab lawm ntau. Thaum xub thawj, vim rau qhov kuv tsis paub lus Askiv, ces yeej nyuaj. Ws, kuv kuj tsis xav nyob, kuv tsis xav nyob teb chaws no, tiam sis tom qab ob peb xyoos kuv paub hais tias nov yog ib lub teb chaws zoo. Kuv tsev neeg, kuv poj niam me nyuam puav leej noj qab nyob zoo, muaj chaw mus kawm ntawv. Kuv zoo siab rau tag nrho tej no.

Ellen Brooks: Thiab ua li cas koj ho tuaj poob rau hauv *Wisconsin*?

Tus Txhais Lus: Ua li cas nej ho tuaj poob rau hauv *Wisconsin* no thiab?

Txooj Neeb Vwj: Rau qhov hais tias uas tsis paub ntaub paub ntawv ces tuaj poob rau hauv no thiaj muaj chaw kawm ntaub kawm ntawv. Thaum ub, kuv tsis yog poob rau hauv no, kuv poob puas nram uas *Oklahoma*, ces kuv tsis tau uas tsis tau kawm ntawv nav, ces wb ob niam txiv nov yeej tsis tau kawm ntawv ces wb thiaj khiav los nov.

Niam Txooj Neeb: Cov kwv tij nyob hauv nov tas. Cov kwv tij...

Txooj Neeb Vwj: Ces wb los hauv nov wb mam los kawm ABC ne.

Tus Txhais Lus: Auv, puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Ws.

Tus Txhais Lus: Thaum nkawd xub tuaj rau hauv teb chaws Meskas, nkawd tuaj rau nram *Oklahoma* thiab nrad tsis muaj chaw kawm ntawv Askiv ces nkawd thiaj tsiv los hauv *Wisconsin* no, los pib kawm ABC hauv *Wisconsin*.

Ellen Brooks: Koj puas nyiam hauv no thiab?

Tus Txhais Lus: Koj puas nyiam hauv *Wisconsin* no thiab?

Txooj Neeb Vwj: As, kuv yeej nyiam dhau qhov kuv nyiam nawb. Dhau qhov kuv nyiam.

Tus Txhais Lus: Kuv yeej nyiam ntau tshaj qhov kuv xav hais tias kuv nyiam.

Ellen Brooks: Zoo heev!

Niam Txooj Neeb: Koj qhia rau hais tias, wb cov me nyuam na, wb mam li los yug hauv *La Crosse* no na. Ces tam sim no ces lawv twb uas, tus tub hlob ces nws ua nais khu nyob pem *Wisconsin Rapids*. Es wb zoo zoo siab hais tias wb tuaj txog teb chaws Meskas no wb txhawb tau wb cov me nyuam es as tsis txom nyem li thaum i wb lawm.

Tus Txhais Lus: Niam Txooj Neeb Vwj nyuam qhuav hais tias tag nrho nkawd cov me nyuam nkawd mam tuaj yug rau hauv *La Crosse*, thiab lawv tag nrho puav leej yog yug hauv *La Crosse*. Tam sim no tus hlob yogi b tug kws qhia ntawv nyob hauv *Wisconsin Rapids*. Yog li no nkawd zoo siab heev hais tias nyob hauv teb chaws Meskas lawv muaj peev ua tau ntau tshaj lawv niam thiab lawv txiv ua.

Niam Txooj Neeb: Muaj rau tus tub.

Ellen Brooks: Rau tus tub lov?

Niam Txooj Neeb: Yog, peb tug ntxhais [suab luag].

Tus Txhais Lus: Neb cov me nyuam tag nrho cuaj leeg diam lov?

Niam Txooj Neeb: Aws, cuaj leeg.

Txooj Neeb Vwj: Aws, tag nrho cuaj leeg.

Tus Txhais Lus: Greg⁹, nkawd muaj cuaj tug me nyuam.

Tus Txhais Lus: Greg muaj ib tug, muaj ib tug me nyuam nkaus xwb.

Txooj Neeb Vwj: Los. Ib tug xwb? [sawv daws luag] Kuv muaj coob heev.

Greg: Yog.

⁹ “Greg” yog ib tug neeg ua hauj rau hauv lub WI Veterans Museum, thaum Ellen Brooks thiab Ximthoos nrog Txooj Neeb thiab nws poj niam tham Greg kuj nyob rau ntawd thiab; qhov no yog hais lus rau Greg;

Ellen Brooks: Puas muaj tej yam uas peb tsis tau tham txog es koj xav tham txog hnuv no?

Tus Txhais Lus: Puas muaj tej yam ntxiv uas koj, peb tsis tau nug txog es koj xav tham qhia me me txog qhov keeb kwm koj ua tub rog kom cov hluas li peb los mus rau peb cov me nyuam ho paub txog peb tej keeb kwm Hmoob ntxiv thiab?

Txooj Neeb Vwj: Aws, qhov no uas mas hais li no mas tub nav, koj hais rau nkawd hais tias uas qhov uas ua tsov rog no leej twg tsis nyiam yom? Tab sis uas, thaum kuv ua mas kuv kuj tsis paub hais tias niam no ua rau uas niam no tsoom hwv Meskas yom? Ces kuv cia li lam tau lam ua tab sis mas ziag no kuv paub hais tias niam no uas ua li ntawd txoj kev pab rau Meskas, nom tswv Meskas, kuv zoo siab. Kuv txawm uas niam no tsis tau ua ntev los kuv yeej zoo siab hais tias kuv pab Ameskas lawm. Ws.

Tus Txhais Lus: Muaj hais los, yeej tsis muaj leej twg xav mus ua rog. Thiab thaum lub sijhawm ntawd, txawm hais tias qhov uas kuv ua tub rog, qhov uas kuv mus koom ua ntawd tsis tau ntev, thiab kuv tsis paub hais tias yog sib ntaus sib tua rau teb chaws Meskas, thiab sib ntaus sib tua uas teb chaws Meskas nyob rawv ntawm yus ib sab. Nim no kuv paub lawm, txawm tias tej dag zog uas kuv tau ua ntawd tsawg tsawg los kuv yeej txaus siab hais tias kuv tau ua. Txawm hais tias kuv tsis tau sib ntaus sib tua tau ntev, kuv yeej tsis tau, qhov kuv ua kiag yeej tsis ntev, los kuv yeej txaus siab hais tias kuv tau peb qee yam lawm.

Ellen Brooks: Ua tsaug, koj muaj zaj dab neeg uas tshwj xeeb heev vim koj pib thaum koj tseem yau heev, peb kuj tsis nrog leej twg tham dua li uas muaj hnuv nyoog yau yau ib yam li koj. Yog li no ua tsaug uas koj muab faib rau peb paub.

Txooj Neeb Vwj: Aws, koj thiab os.

Tus Txhais Lus: Ua tsaug, ua tsaug rau qhov hais tias peb tsis tshua muaj cov qub tub rog pib hluas hluas li koj na es muaj koj no ces...

Txooj Neeb Vwj: Daim no ces uas nom tswv Meskas lawv caw peb mus *Washington DC*, peb thajj. [qhia txog ib daim duab lawv thajj].

Tus Txhais Lus: Auv, puas yog?

Niam Txooj Neeb: Yog nws *need* (xav tau) los muab daim kom nws koj pais...

Tus Txhais Lus: Daim no yog uas...

Tus Txhais Lus: Daim duab nej thaj kiag hauv *Washington DC* laiv yom? Yog ib qho chaw tim *Washington DC*?

Txooj Neeb Vwj: Ws, thaj kiag ntawm qhov qhov ntawd na.

Tus Txhais Lus: Nws yog ib daim duab uas yees, peb tam tom saib ib daim duab uas yees nyob hauv *Washington DC* thaum lawv caw cov qub tub rog mus rau tim Tsev Dawb.

Ellen Brooks: Ok. Nov yog thaum twg?

Tus Txhais Lus: Xyoo twg lawm na?

Txooj Neeb Vwj: Ws, '89 sub na.

Tus Txhais Lus: Zoo li yog '89.

Ellen Brooks: Ok, thiab qhov nej mus tim Tsev Dawb ne ho zoo li cas xwb?

Tus Txhais Lus: Thaum koj mus ze tim tsev dawb tid koj ho zoo txawv li cas xwb?

Txooj Neeb Vwj: Ws, kuv yeej zoo siab rau cov nom cov tswv tiv heev. Tuaj txog lawv lub teb chaws, ws...tuaj txog lub teb chaws uas niam no...

Niam Txooj Neeb: Thaum ntawd yog thaum nej pais tsa daim txiag pob zeb uas txiv Nais Phoos uas, thaum ntawd yog thaum lawv pais tsa daim txiag pob zeb es...

Tus Txhais Lus: Puag tim Tsev Dawb lov?

Niam Txooj Neeb: Aws, rau tsoom Hmoob es ua Hmoob li ntiag tug na. Yog.

Txooj Neeb Vwj: Ws.

Tus Txhais Lus: Auv, ok. Thaum ntawd yog thaum lawv mus tsa ib...

Txooj Neeb Vwj: Koj hais uas ib los rau nkawd hais tias, cov nom tswv uas tub rog Ameskas uas hauv zos uas puav leej lawv mus ab tsi los caw peb thiab. Ces hnuv i uas lawv mus rau tim tsev kawm ntawv no no lawv kom peb sawv daws pais thiab.

Tus Txhais Lus: Au, zoo los mas.

Txooj Neeb Vwj: Ces yeej yog li qho uas zoo zoo heev rau kuv lawm. Ws.

Tus Txhais Lus: Nov yog haum lawv mus tsa ib daim txiag pob zeb nyob ze rau tim Tsev Dawb, lees paub cov qub tub rog Hmong Nplog hais tias tau muaj feem xyuam rau Tsov Rog Nyab Laj. Thiab nyob hauv zos no, Txooj Neeb kuj

zoo siab hais tias cov qub tub rog uas nyob hauv La Crosse no, thaum hnuv Veterans Day dhau lo no lawv kuj caw cov qub tub rog Hmoob mus koom taug kev, kom sawv daws paub hais tias lawv yog cov qub tub rog uas tau pab rau peb tej npluav rog yav tas los. Nws txaus siab heev hais tias lawv tseem caw lawv kom muaj feem xyuam nrog qhov ntawd thiab.

Niam Txooj Neeb: Koj txiv, koj puas muab daim koj rau nws ma?

Tus Txhais Lus: Daim koj tsis yuav los tau mas Txiv Ntxawm, rau qhov teb chaws no xwb tsis yuav los tau.

Txooj Neeb Vwj: Yuav cov tim ub xwb.

Tus Txhais Lus: Ces yog koj tsis xav li cas ces Greg coj cov no coj mus luam ib qho qauv es mam xa cov no rov qab tuaj rau koj.

Txooj Neeb Vwj: Koj hais daim duab no?

Tus Txhais Lus: Aws.

Txooj Neeb Vwj: Av, tau kawg los mas. Ws, tau.

Ellen Brooks: Ces peb muab kaw lus tua tam sim no yom?

Tus Txhais Lus: Kuv xav li ntawd thiab.

Ellen Brooks: Ok.

Tus Txhais Lus: Nyaj tsis muaj dab tsi koj xav hais ntxiv lawm pos?

Txooj Neeb Vwj: Aws, thaum kawg no uas niam no kuv thov zoo siab rau nkawd nrog rau koj ua tub, kuv zoo siab rau nej peb leeg uas txawm hais tias cov tsov rog tu ntev lawm los peb tus nom ntawd txawm dhau lawm los yeej yog ib lub hom phiaj rau peb cov uas tseem nyob qhov no. Kuv zoo siab ntau ua nkawd tsaug nawb. As, hais txog tsov rog nyob peb lub teb chaws ntawd ces tej zaum ntshe nkawv xav mloog hais tias, mloog ib tug neeg dhau ib tug neeg es kom paub tseeb no xwb os. Hais txog hauv uas tej uas *Internet* hauv, tej hauv los yeej puav leej muaj. Ces tej zaum nkawd yeej pom lawm los muaj es qhov no nkawd xav nrog ib tug tham kom dhau ib tug los qhov no yeej yog ib qho zoo. Kuv yeej zoo siab, es thov ua nkawd tsaug nrog rau koj ua tub. Muaj ab tsi lwm hnuv peb ho tham dua, tiam sis cov lus tham no kuv yeej zoo siab rau nkawd.

Tus Txhais Lus: Thaum kawg no, kuv tsuas xav ua nkawd tsaug hais tias tau tuaj, nrhiav sij hawm tuaj mloog kuv zaj dab neeg, nej peb tag nrho. Txawm hais tias

tsov rog twb dhau tag lawm thiab peb tus coj twb tsis muaj lawm, nws yog ib qhov uas muab khaws ua keeb kwm rau peb cov neeg. Tsov rog mas tej zaum koj twb muaj ntau yam hais tias tsov rog lawm, tiam sis tej zaum koj ho xav tau ib tug zuj zus zaj dab neeg, kom yog ob peb tug hais txog kev ua tsov rog. Thiab kuv zoo siab rau tej uas neb ua. Thiab lwm hnuv yog hais tias koj ho xav sib tham ntxiv txog tej qho ntawm zaj dab neeg no los peb mam ua li ntawd los tau. Ua tsaug.

Ellen Brooks/Greg: Ua tsaug.

Txooj Neeb Vwj: Cov duab no nkawd coj mus tso rau qhov twg?

Tus Txhais Lus: Cov duab no peb coj mus es thaum lub yim hli ntuj tom ntej no na, peb yuav muab neb cov dab neeg no coj mus sau ua ntawv thiab sau es kom piv txwv li koj daim duab ntawd nyob rau xyoo twg rau xyoo twg, kom peb muaj ib qho coj los tso ua ke hais tias peb cov Hmoob pab cov tub rog Meskas li cas rau li cas es kom peb tsis yog muaj cov lus, cov lus los peb muaj thiab hos cov duab los peb muaj hais tias tus no nyob rau qhov no nws pab tub rog Meskas qhov no qhov no nas Txiv Ntawm. Koj peb muaj qhov pom...

Txooj Neeb Vwj: Kuv lub npe ntawm no ntshe nws muab ua tsis yog lawm pob?

Tus Txhais Lus: Txooj Neeb Vwj ne puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Sau tus Y.

Tus Txhais Lus: Tus Y li cas?

Txooj Neeb Vwj: Y.O.N.G.

Tus Txhais Lus: Au, li no ne puas yog?

Niam Txooj Neeb: Aws, “Yong Neng”, lawv hu ua niag “Yong...”

Tus Txhais Lus: “Yong Neng Vue” ne puas yog?

Txooj Neeb Vwj: Aws li ko thiaj yog.

Tus Txhais Lus: Ua li mas.

Ellen Brooks: Ok. Ua tsaug.

[Xaus kev sib tham]